

ŚWIADKOWIE PRZESZŁOŚCI ZIEMI SIEDLECKIEJ. BIOGRAMY

Ekes Janusz Władysław, Frankowski Karol, Jabłonowska z Sapiehów Anna Paulina

W 2009 r. z inicjatywy i pod redakcją Śp. profesora Arkadiusza Kołodziejczyka ukazał się tom I *Słownika biograficznego Południowego Podlasia i Wschodniego Mazowsza*, któremu patronowały Siedleckie Towarzystwo Naukowe i Instytut Historii Akademii Podlaskiej (obecnie Instytut Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach). Zapowiadane kolejne tomy dotychczas się nie ukazały, dlatego postanowiliśmy, počawszy od czwartego numeru „Historii i Świata” uruchomić dział „Świadkowie Przeszłości Ziemi Siedleckiej. Biogramy”. Przyjmujemy dwa podstawowe założenia. Po pierwsze, zakres terytorialny określony w *Słowniku biograficznym Południowego Podlasia i Wschodniego Mazowsza*; po drugie, przyjmujemy zasady *Polskiego Słownika Biograficznego*, ale bez wprowadzania skrótów z nielicznymi wyjątkami. Skrótów wprowadzimy w wydaniu książkowym. Zamierzamy publikować biogramy osób urodzonych lub związanych z działalnością na terenie określonym w tytule *Słownika biograficznego Południowego Podlasia i Wschodniego Mazowsza*. Szczególną uwagę pragniemy zwrócić na dorobek naukowy pracowników UPH, przez który i jego wcześniejsze mutacje przewinęło się wielu uczonych i pozostawiło znaczący ślad w dorobku naukowym i organizacyjnym uczelni.

EKES Janusz Władysław (1943-2017), wybitny historyk, politolog, specjalista i badacz w dziedzinie filozofii i myśli politycznej oraz historii I Rzeczypospolitej, profesor Akademii Podlaskiej.

Urodził się we Lwowie 21 marca 1943 r. Pochodził z rodziny o bogatych tradycjach patriotycznych. Jego dziadek, Adolf Ekés – technik i konstruktor, po wybuchu I wojny światowej wcielony do armii austriackiej, w pierwszych dniach wojny dostał się do niewoli rosyjskiej. W obozie jenieckim w pobliżu Kazania dał się poznać jako wybitny inżynier uruchamiając fabrykę ogniw i baterii galwanicznych. Jego syn Bolesław (ur. w 1907 r. we Lwowie), ojciec Janusza, towarzyszył ojcu w tułaczce po Syberii, w 1920 r. powrócił

do rodzinnego miasta, gdzie podjął studia na Politechnice Lwowskiej. Był członkiem założonego w 1928 r. Związku Sybiraków oraz jednym z dwudziestu jeden sygnatariuszy statutu reaktywacyjnego organizacji w 1988 r.

Po zakończeniu II wojny światowej rodzina J. Ekesa zamieszkała w Warszawie, gdzie odbył on całą swoją edukację – od szkoły podstawowej, poprzez Liceum Ogólnokształcące im. Joachima Lelewela, aż do studiów uniwersyteckich, które podjął na kierunku historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. W trakcie studiów ujawniły się Jego przyszłe zainteresowania badawcze z zakresu historii ustroju I Rzeczypospolitej. W 1970 r. ukończył studia na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego uzyskując tytuł magistra historii na podstawie pracy pt. *Sarmacka świadomość życia i świata*, której promotorem był prof. Jarema Maciszewski. Następnie J. Ekes rozpoczął studia doktoranckie w Instytucie Historycznym UW, a w roku 1973 został zatrudniony w tymże instytucie na stanowisku asystenta. W 1975 r. przedstawił rozprawę doktorską pt. *Państwo Zgody. Studium z dziejów ideologii politycznej szlachty polskiej w latach 1587–1605* napisaną również pod kierunkiem prof. J. Maciszewskiego i 4 marca 1975 r. mocą uchwały Rady Wydziału Historycznego UW otrzymał stopień naukowy doktora nauk humanistycznych. Dalszą pracę naukową prowadził przy Instytucie Historycznym Polskiej Akademii Nauk, gdzie w latach 1975–1978 zatrudniony był na stanowisku adiunkta. W kolejnych latach brał czynny udział w życiu naukowym, tak publikując jak i referując na międzynarodowych konferencjach, m.in. na: „XIIIe Colloque de l'Association Internationale des Sociologues de Langue Francaise” zorganizowanym w 1988 r. w Genewie, gdzie wspólnie z prof. Włodzimierzem Pańkowem zaprezentował referat pt. *Ressources et limites du changement sociale en Pologne*.

Kontynuował prace badawcze z zakresu historii kultury europejskiej i nowożytnej myśli politycznej, jednocześnie zajmując się publicystyką, czego odzwierciedleniem są liczne publikacje prasowe na łamach czasopism: „Miesięcznik Literacki”, „Warmia i Mazury”, „Wrocławski Tygodnik Katolików” („WTK”), „Słowo Powszechnie”, „List”, „Ład”, „Życie Warszawy”, „Nowy Świat” oraz „Kierunki”. W redakcji ostatniego z wymienionych periodyków J. Ekes pracował w latach 1979-1992, równoległe będąc zatrudnionym jako specjalista ds. studialnych w Ośrodku Dokumentacji i Studiów Społecznych w Warszawie (1983-1984). Od roku 1983 był członkiem Stowarzyszenia ZAiKS. Pełnił również funkcje recenzenta dla takich czasopism jak: „Przegląd Historyczny”, „Komunikaty Mazursko-Warmińskie” oraz był członkiem komitetu redakcyjnego czasopisma „Szkice Podlaskie” (2002, z. 10).

W roku 1992 objął stanowisko adiunkta w Katedrze Historii Nowożytnej w Instytucie Historii Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach (od 1999 r. Akademii Podlaskiej). Z uczelnią tą związany był kolejnych szesnaście lat (do 2007 r.). W roku 1996 rozpoczął również pracę w Wyższej Szkole Biznesu – National-Louis University w Nowym Sączu (WSB–NLU).

W roku 2001 J. Ekes ukończył rozprawę habilitacyjną pt. *Natura – Wolność – Władza. Studium z dziejów myśli politycznej Renesansu*, na podstawie której został dopuszczony do kolokwium habilitacyjnego, przeprowadzonego 17 czerwca 2002 r. przed Radą Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Recenzentami przewodu byli: prof. dr hab. Jarema Maciszewski z UW, prof. dr hab. Waław Uruszczak z Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz ks. prof. dr hab. Janusz Andrzej Zbudniewek z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Centralna Komisja ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych zatwierdziła decyzję Rady Wydziału 16 grudnia 2002 r. Od roku 2005 J. Ekes piastował stanowisko adiunkta w Zakładzie Historii XIX wieku w Katedrze Historii Nowożytnej Instytutu Historii Akademii Podlaskiej.

Jako badacz i dydaktyk związany był z Instytutem Historycznym UW, Instytutem Historii PAN w Warszawie, Instytutem Historii Akademii Podlaskiej oraz Wydziałem Studiów Politycznych WSB–NLU. Badania naukowe J. Ekesa od początku koncentrowały się

na dziejach Rzeczypospolitej w czasach nowożytnych, jednakże Jego szerokie spektrum badawcze obejmowało również zagadnienia z zakresu europejskiej specyfiki kulturowej, w szczególności myśli politycznej Renesansu, metafizycznej teorii państwa oraz historycznych i współczesnych realiów tożsamości cywilizacyjnej zachodu.

Będąc pracownikiem Instytutu Historycznego PAN zajmował się pracami pomocniczymi w przygotowaniu map województwa sandomierskiego w wieku XVI. Prowadził też prace nad wydawnictwem diariuszy sejmowych z XVII w. Wydana w 1987 r. monografia *Złota demokracja* (Warszawa 1987, wyd. 2 Kraków 2010), będąca podsumowaniem badań J. Ekesa w zakresie historii politycznej Polski nowożytnej, stanowiła syntezę fenomenu staropolskiej „monarchii mieszanej” od jej ukształtowania po dekadencję. Autor przedstawił w niej studium dziejów politycznych państwa polskiego od wieku X po jego upadek w wieku XVIII. Obalając wiele utrwalonych w historiografii stereotypów na temat I Rzeczypospolitej odnoszących się m.in. do takich haseł jak: *liberum veto*, *demokracja szlachecka*, *oligarchia magnacka*, *konstytucja nihil novi*, czy kwestie związane z polityką zagraniczną wobec ziem wschodnich, nakreślił obraz państwa polskiego i jego miejsca w ówczesnej Europie, analizując źródła jego potęgi oraz przyczyny upadku.

W książce *Europa wierna sobie – próba syntezy* (Warszawa 1987) bronił tezy o arystotelesowych źródłach oryginalności kultury europejskiej z jednej strony i o rzymsko-republikańskich źródłach oryginalności europejskiego życia publicznego. Zamierzająca żywotność obu wątków stanowiła jeden z aspektów badań prowadzonych przez J. Ekesa.

Monografia zatytułowana *Natura – Wolność – Władza. Studium z dziejów myśli politycznej Renesansu* (Warszawa 2001), stanowiła kontynuację badań nad epoką nowożytną, a w szczególności ustrojem mieszanym. Celowość podjętego tematu została zdefiniowana we *Wstępie* do publikacji: „analiza renesansowej wizji ustroju mieszanego musi [...] dotknąć specyfiki całego korespondującego z nią układu trzech pojęć – wolności, władzy i państwa – jako układu spójnego wewnątrznie przez nie mniej specyficzne wyobrażenie natury. Natomiast historycznie przełomowy charakter fenomenu Renesansu oraz jego założenie programowe, zawarte w hasle odrodzenia antyku, narzuca oczywistą potrzebę rekapitulacji antycznych i średniowiecznych dziejów owego pojęciowego układu, i jego specyfiki, jego losów doniosłego fragmentu dziedzictwa, które mogli chcieć – u progu nowożytności – odrodzić twórcy przełomu”.

Kontynuację badań nad problematyką realizacji ustroju mieszanego w realiach I Rzeczypospolitej stanowiła książka *Trójpodział władzy i Zgoda Wszystkich. Naczelne zasady „ustroju mieszanego” w staropolskiej refleksji politycznej* (Siedlce 2001) będąca kompleksową analizą XVI-wiecznego polskiego piarstwa politycznego w kontekście identyfikacji ustroju I Rzeczypospolitej jako formy mieszanej. Powyższe publikacje stanowią jedynie część Jego znacznego i wielopłaszczyznowego dorobku naukowego. W kolejnych latach zainteresowania badawcze J. Ekesa objęły zagadnienia z dziedziny politologii i historii współczesnej. Do tematyki tej wraz z tokiem prowadzonych badań włączona została kwestia aplikacji dorobku metafizyki klasycznej w ujęciu arystotelesowsko-tomistycznym do analizy i syntezy w dziedzinie politologii. J. Ekes, będąc aktywnym członkiem środowiska historyków podejmujących problematykę odnoszącą się do specyfiki ustrojowej I Rzeczypospolitej, czynnie przyczynił się do jego konsolidacji oraz do rozpowszechniania rezultatów prowadzonych przez nie prac badawczych, czego świadectwem jest zorganizowana w roku 2005 na WSB–NLU w Nowym Sączu konferencja *Dziedzictwo Pierwszej Rzeczypospolitej w doświadczeniu politycznym Polski i Europy*.

Ważną rolę w życiu zawodowym J. Ekesa zajmowała praca dydaktyczna. Będąc nauczycielem akademickim prowadził różnego rodzaju zajęcia, począwszy od ćwiczeń, poprzez wykłady kursowe i monograficzne, po proseminaria i seminaia magisterskie i doktorskie – wypromował dr Katarzynę Kozak. Był promotorem i recenzentem licznych prac magisterskich. W ciągu całego swojego życia zawodowego J. Ekes niezależnie od prowadzenia działalności

naukowej starał się dotrzeć do jak najszerszego grona czytelników, wykraczając poza relatywnie wąskie grono odbiorców publikacji naukowych. Rezultatem Jego pracy popularyzatorskiej są liczne publikacje na łamach prasy, a także na portalach internetowych.

Niezależnie od prowadzonej pracy naukowej i dydaktycznej J. Ekes brał czynny udział w życiu organizacyjnym środowiska akademickiego. Był członkiem założycielem Siedleckiego Towarzystwa Naukowego powołanego w dniu 23 września 1993 r. W latach 2004–2005 piastował stanowisko dziekana Wydziału Studiów Politycznych WSB–NLU, a od roku 2005 kierował Katedrą Historii i Teorii Państwa na tymże wydziale.

J. Ekes do końca aktywnie uczestniczył w życiu naukowym publikując, recenzując, udzielając wywiadów oraz biorąc czynny udział w debatach na temat politycznych dziejów Europy oraz współczesnych zagadnień politycznych. Współpracował z Klubem Jagiellońskim, kwartalnikiem „Pressje”, miesięcznikiem „Nowa Konfederacja” oraz Ośrodkiem Myśli Politycznej. W latach 2015–2016 zaangażowany był w działalność naukową Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Jako członek rady programowo-naukowej (razem z prof. Janem Dziegielewskim, prof. Markiem Kornatem, prof. Janem Odziemkowskim oraz ks. prof. Januszem Zbudniewkiem) wziął udział w pracach podjętych na rzecz upamiętnienia osoby dra Władysława Horsta *Księgą Pamiątkową „Vir bonus”*, oraz kwestią upodmiotowienia sprawy polskiej na arenie międzynarodowej w latach 1916–1919 w świetle źródeł AAN. W kwietniu 2017 r. wziął udział w seminarium naukowym zorganizowanym przez Rosyjski Państwowy Uniwersytet Humanistyczny oraz Ambasadę RP w Moskwie poświęconym Romanowi Dmowskiemu. Wydarzenie stanowiło element promocji nowo wydanej w języku rosyjskim pracy Romana Dmowskiego *Niemcy, Rosja a sprawa polska. Śmierć J. Ekesa* przerwała prace badawcze z zakresu metafizycznej teorii państwa. Ostatnie lata poświęcił pracy nad historią dyplomacji polskiej – dziełem, którego niestety nie zdążył ukończyć.

Prof. Janusz Ekes zmarł 15 października 2017 r., pochowany został na Cmentarzu Bródnowskim. Pozostawił syna, dwie córki oraz czworo wnucząt. Dzieci Profesora łączą pasję naukową z praktyką, syn Piotr jest programistą, starsza córka Karolina jest tłumaczem języków klasycznych, młodsza – Maria specjalistą w dziedzinie psychologii. W zmarłym tracimy nie tylko doskonałego, twórczego naukowca, wybitnego historyka i nauczyciela, ale także człowieka niezwykle życzliwego i pogodnego, który swoją pasją i pogodą ducha dzielił się z innymi.

Pawlik C., *Bibliografia publikacji pracowników Instytutu Historii Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach*, [w:] *Bibliografia publikacji pracowników Instytutu Historii Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach za lata 1991–1998*, red. **T. Boruta, R. Dmowski**, S. 1999, s. 77; *Kadra naukowa Instytutu Historii WSRP*, [w:] *Bibliografia publikacji pracowników Instytutu Historii Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach za lata 1991–1998*, red. **T. Boruta, R. Dmowski**, S. 1999, s. 38-9; *Bibliografia publikacji pracowników Instytutu Historii*, oprac. **D. Grzegorzuk, W. Waźniewski**, [w:] *Bibliografia publikacji naukowych pracowników Wydziału Humanistycznego Akademii Podlaskiej w Siedlcach z lat 1991–2000*, oprac. zbior. pod red. **K. Wojtczuk**, S. 2001, s. 36; *Bibliografia publikacji pracowników Instytutu Historii Akademii Podlaskiej za lata 1991–2006*, oprac. **M. Chmielewski, D. Grzegorzuk**, [w:] *XV-lecie Instytutu Historii Akademii Podlaskiej. Historia–biogramy–bibliografia*, pod red. **T. Boruty i D. Grzegorzuka**, S. 2007, s. 115-6; *Bibliografia opublikowanego dorobku pracowników Wyższej Szkoły Biznesu – National-Louis University w Nowym Sączu w latach 1993-2013*, pod red. **M. Sidor**, Nowy Sącz 2014, s. 90-3; *Bibliografia publikacji pracowników Instytutu Historii*, oprac. **M. Chmielewski, D. Grzegorzuk**, [w:] *Bibliografia publikacji naukowych pracowników Wydziału Humanistycznego Akademii Podlaskiej w Siedlcach z lat 2000–2005*, pod red. **E. Jarmocha i K. Wojtczuk**, S. 2006, s. 31; *Biogramy pracowników Instytutu Historii Akademii Podlaskiej*, [w:] *XV-lecie Instytutu Historii Akademii Podlaskiej. Historia–biogramy–bibliografia*, pod red. **T. Boruty i D. Grzegorzuka**, S. 2007, s. 31; **Waźniewski W.**, *Instytut Historii*, [w:] *X lat Wydziału Humanistycznego Akademii Podlaskiej w Siedlcach (1991–2001)*, praca pod red. **J. Cabaja i P. Matusaka**, S. 2001, s. 91, 93, 97; *Członkowie Założyciele Siedleckiego Towarzystwa Naukowego w dniu 23 września 1993 roku*, [w:] **G. Korneć**, *Siedleckie Towarzystwo Naukowe 1993–2008*, red. **T. Boruta, D. Grzegorzuk, A. Ziótek**, S. 2008, s. 103; Arch. UPH, Akta osobowe prof. J. Ekesa;

Wieloletnia współpraca z prof. J. Ekesem autorki biogramu; Sprawozdanie roczne AAN za 2015 <http://bip.ap.gov.pl/plik.php?id=6608> [dostęp: 15/04/2018]; Sprawozdanie roczne AAN z 2016 r.: <https://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi63rmQuY7bAhXG2KQKHemACaIQFggnMAA&url=http%3A%2F%2Fbip.ap.gov.pl%2Fplik.php%3Fid%3D7244&usg=AOvVaw2crk1GsgEiCqMnojVGA5tR> [dostęp: 15/04/2018].

Katarzyna KOZAK*

FRANKOWSKI Karol (1923-2013), ps. „Kajtek”, członek Związku Walki Zbrojnej-Armii Krajowej, 34 pułku piechoty 9 Podlaskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej - Stefana Wyrzykowskiego „Zenona”, oddziału Ruchu Oporu Armii Krajowej Roberta Domańskiego „Jarach”, „Florian”; autor wspomnień z czasów wojny i działań oddziałów partyzanckich na południowym Podlasiu i wschodnim Mazowszu.

Karol Frankowski ps. „Kajtek” urodził się 6 października 1923 r. w majątku Kobylany (obecnie woj. Mazowieckie, pow. Łosicki, gm. Stara Kornica na Podlasiu) jako czwarte dziecko Karola i Emilii z Ordyłowskich. Jego dziad Roman Frankowski, herbu Prus-I sądzony w procesie Traugutta po powstaniu styczniowym został zesłany do Usoli pod Irkuckiem. W 1893 r. odziedziczył majątek Kobylany po ojcu chrzestnym Tomaszu Flejczerskim. Po śmierci dziada Romana, przeszedł na własność ojca Karola. Matkę stracił w wieku dziecięcym. Miał trzy starsze siostry. Pierwsze nauki pobierał w domu pod okiem Antka Samocia z Huszlewa, studenta Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Następnie kontynuował naukę w Gimnazjum Towarzystwa im. Jana Zamoyskiego w Warszawie, gdzie zdobył przeszkolenie w hufcu Przysposobienia Wojskowego. W 1937 r. umiera jego ojciec. Od 1940 r. zaczyna pracować jako adiutant leśny w nadleśnictwie Hruszniew.

W 1941 r. wstąpił do ZWZ-AK. Od 1942 r. zaczyna współpracować z oddziałem Związku Odwetu Stefana Wyrzykowskiego. W kwietniu 1942 r. na odcinku Kornica – Kobylany zdemontował nieczynną linię telefoniczną, użytą później w akcji pod Ulanem do łączności między partyzantami. Po zwolnieniu z nadleśnictwa, zakłada ochotniczą straż pożarną, co uchroniło młodych chłopców przed wywózką na roboty. Noszone mundury strażackie, bardzo podobne do mundurów policji granatowej pozwalały na swobodne

* Wydział Humanistyczny UPH w Siedlcach; katarzyna.kozak@uph.edu.pl

poruszanie się po całym Podlasiu. Od 11 grudnia 1943 r. został przydzielony do Oddziału Partyzanckiego „Zenona” 34 pułku piechoty 9 Podlaskiej Dywizji Piechoty, a jego dom w Kobylanach był bazą grupy, punktem kontaktowym i aprowizacyjnym. Brał udział w większości akcji przeprowadzanych przez oddział „Zenona”. 17 grudnia 1943 r. pomagał w transporcie broni zdobytej przez Szkołę Podchorążych w Małaszewiczach do Huszlewa.

Od stycznia 1944 r. przydzielono go do Samodzielnej Drużyny Radio, w ramach Oddziału Leśnego. Dnia 9 lutego 1944 r. brał udział w odbiciu robotników przymusowych przetrzymywanych do chwili wywózki do Niemiec, w budynku gminy w Huszlewie. W maju 1944 r. „Kajtek” towarzyszył „Zenonowi” jako obstawa w naradzie z gen. Ludwikiem Bittnerem ps. „Halka”, ppłk. Stefanem Drewnowskim ps. „Roman” i ppłk. Lucjanem Szymańskim ps. „Janczar” w sprawie prób w okolicach Sarnak (V-2), akcji „Burza” i likwidacji pełnomocnika Generalnej Guberni do spraw wywózki na przymusowe roboty, Karla Werlera. 29 czerwca 1944 r. we wsi Jeziory odbyło się uroczyste poświęcenie sztandaru ofiarowanego przez społeczeństwo Podlasia. Uroczystość zaszczycił swoją obecnością gen. Ludwik Bittner ps. „Halka”, dr Witold Wróblewski z Łosic, ksiądz Aleksander Kowalik z Huszlewa oraz mieszkańcy okolicznych miejscowości. Drzewce sztandaru wykonał Stanisław Szańkowski z Popław a hafty orła srebrnego i Matki Boskiej Częstochowskiej siostry „Kajtka”-Zofia i Wanda.

Po rozwiązaniu oddziału w sierpniu 1944 r. wraca do domu. Tam odzyskuje siły, ale NKWD zaczyna się nim interesować. W wyniku reformy rolnej stracił majątek Kobylany. Musiał uciekać, koledzy załatwiają mu kenkartę na nazwisko Szczawiński. Z nowymi dokumentami ukrywa się w Siedlcach, Łukowie, Lublinie i wraca w rodzinne strony. W kwietniu 1945 r. wstępuje do Oddziału Ruchu Oporu Armii Krajowej (ROAK), dowodzonego przez Roberta Domańskiego „Jarach”, „Florian”, gdzie zostaje szefem oddziału. Oddział wyłapuje bandy, które okradają miejscową ludność, przywołuje też do porządku milicjantów zbyt gorliwie służących Rosjanom. W lipcu 1945 r. po ciężkiej chorobie, za zgodą dowódcy wyjeżdża do Gdańska.

Po powrocie do zdrowia w 1946 r., już pod własnym nazwiskiem zdaje maturę w III Państwowym Gimnazjum i Liceum we Wrzeszczu na ulicy Jesionowej, po czym udaje się do Warszawy na egzaminy do Szkoły Inżynierskiej im. Wawelberga i Rotwanda. Za zarobione wcześniej pieniądze okazjnie kupuje mieszkanie kwaterunkowe przy ulicy Dmowskiego 2. Już jako student 1 marca 1947 r. po ogłoszeniu drugiej amnestii zgłosił się do Urzędu Bezpieczeństwa (UB) na Pradze, gdzie otrzymał dokument „o ujawnieniu się”. Ponieważ nie zaliczył III semestru stracił stypendium i musiał zatrudnić się jako referent w Biurze Administracyjnym Ministerstwa Odbudowy. Po przeniesieniu do departamentu Planowania Przestrzennego Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego, kontynuował studia w Wieczorowej Szkole Inżynierskiej. Ciągłe nękania przez UB postanawia uciec z Warszawy w tajemnicy i zatrudnia się jako mechanik Państwowym Gospodarstwie Rolnym (PGR) w Czerwińsku. Od 1 stycznia 1951 r. obejmuje stanowisko dyrektora ds. technicznych w Zespole PGR Tuczno. Od 20 października 1952 r. na własną prośbę został przeniesiony do Zespołu Dąbrówka z siedzibą w Żarach. W październiku 1955 r. wrócił do Zespołu Tuczno, rok później trafił do Polskiej Woli, a 7 lipca 1958 r. do Lublina i został pracownikiem Fabryki Samochodów Ciężarowych. W 1968 r. skończył technikum mechaniczne dla pracujących i otrzymał tytuł „technik mechanik”.

W 1979 r. „Zenoniacy” spotkali się w Białej Podlaskiej, rok później w Leśnej Podlaskiej. Ponieważ zaginął stary sztandar oddziału „Zenona”, siostra „Kajtka” Wanda wykonała jego kopię, która została poświęcona wraz z tablicą pamiątkową z nazwiskami poległych żołnierzy Oddziału Partyzanckiego w boju przez ks. bp Jana Mazura. W uroczystościach brała udział orkiestra i kompania honorowa Wojska Polskiego z Białej Podlaskiej. Dnia 1 lutego 1982 r. otrzymał zawiadomienie z Zarządu Wojewódzkiego Związku Bojowników o Wolność i Demokrację o otrzymaniu uprawnień kombatanckich. W trzecią

niedzielę lipca 1982 r. w Leśnej odbyła się cicha msza, gdzie wśród wielu znanych gości byli aktorzy: Marek Perepeczko, Mieczysław Voit i Barbara Horawianka (aktorka, żona Voita). Uroczystości były skromne ze względu na stan wojenny. W 1985 r. odbyło się odsłonięcie pomnika i zjazd w Jeziorach upamiętniający bitwę z 30 czerwca 1944 r.

Od 1991 r. K. Frankowski przebywał na emeryturze. W dniach 4-5 kwietnia 1992 r. brał udział w Siedlcach w pierwszym zjeździe Koła „Zenoniaków” Stowarzyszenia Kombatantów Polskich, w IV Liceum Ogólnokształcącego im. Hetmana Stefana Żółkiewskiego. W 1992 r. działał w „komisji weryfikacyjnej” Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, później zajmował się redagowaniem działu historycznego w „Biuletynie Informacyjnym”. Zamieszczał tam też swoje artykuły. W konkursie ogłoszonym przez Instytut Historii Wyższej Szkoły Rolniczo-Pedagogicznej w Siedlcach w 1994 r. zdobył pierwszą nagrodę za pracę *Moja działalność w AK*. W Lublinie w 1995 r. wydaje wspomnienia z lat okupacji. Opisał w nich losy wojenne swoje, rodziny i kolegów z oddziału do pierwszych lat powojennych, a w 2009 r. w drugim wydaniu poszerzył wydanie o wspomnienia z lat PRL i III RP. Podczas mszy dziękczynnej za odnalezienie oryginalnego sztandaru, w dniu 24 września 2000 r. w Huszlewie, K. Frankowski przedstawił historię sztandaru oddziału. W dniu 4 czerwca 2006 r., wraz z Kazimierzem Wojtkiewiczem odsłonił tablicę pamiątkową w Huszlewie (jedna poświęcona odnalezionemu sztandarowi, druga akcji odbicia pracowników przymusowych).

Pod koniec życia podpadł na zdrowiu i po kolejnym pobycie w szpitalu zmarł 7 stycznia 2013 r. Został pochowany na Cmentarzu Komunalnym w Lublinie- Majdanek (S8 K11, nr rzędu 10, nr grobu 7). W maju 1964 r. w autobusie fabrycznym poznał młodszą o 10 lat Lucynę, z domu Kosidło, rozwódkę, z 12 letnim synem Andrzejem. Pochodzi z podlubelskiej wsi Zakrzówka. W dniu 29 grudnia 1964 r. po ślubie cywilnym zostaje żoną K. Frankowskiego, a po dwóch latach zamieszkują na stałe w Lublinie w przydzielonym mieszkaniu. Dnia 17 czerwca 2002 r., po śmierci pierwszego męża Lucyny, złożyli przysięgę małżeńską w kościele parafialnym.

Frankowski K. „Kajtek”, *Na ścieżkach Podlasia. Wspomnienia z lat dziecięcych, okupacji i pierwszych lat powojennych*, Lublin 1995; **Frankowski K. „Kajtek”**, *Na ścieżkach Podlasia, wspomnienia z lat dziecięcych, okupacji, PRL-ki i III RP*, Lublin 2009; **Wereszko A.**, *W szeregach walczącego Podlasia*, Biała Podlaska 2006; **Kordaczuk S.**, *Podlaskim szlakiem oddziału partyzanckiego „Zenona”*, Siedlce 2007;

Sławomir Łukaszuk, syn Kazimierza Łukaszuka „Wrzosa”, wydawca wspomnień „Kajtki” udzielił informacji na temat ostatnich lat życia Karola Frankowskiego, jego śmierci i miejsca pochówku.

Anna KŁOŚ*

JABŁONOWSKA z Sapienhów Anna Paulina herbu Lis (1728-1801) księżna.

Pochodziła z zamożnej i wpływowej rodziny magnackiej, była córką Karoliny Teresy Radziwiłłówny (1707-1765) kanclerzanki litewskiej oraz Kazimierza Leona Sapienhy (1697-1738) generała artylerii litewskiej, miała dwóch braci – Aleksandra Michała (1730-1793), hetmana polnego i kanclerza wielkiego litewskiego oraz Michała Ksawerego (1735-1766) krajczego litewskiego i generała majora oraz siostrę Mariannę (1732-1733). Posiadała przyrodnie rodzeństwo – dwie siostry: Teofilę Strzeżysławę Sapiężynę (1742-1816) krajczynię litewską i pamiętnikarkę oraz Annę Dobrogniewę Lanckorońską (1745-1782) kasztelanową kijowską, a ponadto brata Augusta Dobrogosta Jabłonowskiego (1769-1790) rotmistrza jazdy.

* Wydział Humanistyczny UPH w Siedlcach.

Urodziła się 22 VI 1728 r. w Wołpie (woj. nowogródzkie), wychowywała się w domu rodzinnym pod okiem matki, a po śmierci ojca (w 1738 r.), pozostawała pod opieką ojczyzna Józefa Aleksandra Jabłonowskiego (1711-1777) pisarza i historyka oraz wojewody nowogródzkiego, który posiadał zasadniczy wpływ na wychowanie młodej Anny Pauliny w „kulcie dla nauki i wiedzy”. W 1750 r. poślubiła Jana Kajetana Jabłonowskiego (1699-1764), przyszłego wojewodę braclawskiego, z którym odbyła kilkuletnią podróż po Europie zachodniej, do Austrii, Niemiec, Francji, Włoch i do Hiszpanii. Po powrocie do kraju, przejęła w zarząd majątki ziemskie, natomiast jej mąż nadal podróżował, ale podczas jednego ze spotkań obu małżonków w Ostrogu – 5 marca 1764 r. Jan Kajetan zmarł. Odtąd młoda wdowa zajęła się działalnością publiczną i ekonomiczną, podróżując między Lwowem, Ostrogiem i Kockiem.

W 1768 r. księżna zaangażowała się w przygotowanie konfederacji barskiej – początkowo we Lwowie, w następnym roku w Kocku i Siemiatyczach – tutaj zwłaszcza w 1769 r. pracowała nad projektami konfederacji, uczestniczyła w tajnych naradach oraz opłacała własnych żołnierzy, walczącymi z wojskami rosyjskimi. Historycy uważają, że Jabłonowska była inicjatorką konfederacji szlacheckich – m.in. chełmskiej, bełskiej, mazowieckich, podlaskiej i części litewskich. Z tego powodu w połowie 1769 r. została zmuszona do wyjazdu z kraju i do emigracji, wraz z władzami konfederacji, na Słowację (przebywała m.in. w Koszycach i Preszowie), i w tym samym 1769 r. wyjechała do Europy zachodniej. Zwiedziła wówczas Austrię, Francję, Szwajcarię, Włochy, także Hiszpanię oraz Anglię, Niemcy i Holandię – swe podróże wykorzystywała do spotkań z władcami państw, reprezentując interesy konfederacji barskiej, ale także zapoznawała się z rozwojem nowoczesnego rolnictwa i hodowli w tych krajach europejskich. Sprowadziła wówczas do swych majątków podlaskich i lubelskich okazy bydła holenderskiego i tyrolskiego, a nadto owce merynosy, nie wspominając już o upowszechnieniu przez księżną uprawy ziemniaków.

Do kraju powróciła w 1771 r., a w 1773 r. wprawdzie pogodziła się z królem Stanisławem Augustem Poniatowskim, chociaż nie zrezygnowała ze swych dotychczasowych poglądów politycznych.

Księżna Jabłonowska należała do stronników reform politycznych, popierając zwolenników Konstytucji 3 Maja i wspomagając finansowo przygotowania do przyszłej wojny z Rosją – m.in. w maju 1790 r. dla Arsenалу Warszawskiego ufundowała sześć dział, wraz z zaopatrzeniem i zapasami amunicji. Również podczas powstania kościuszkowskiego 1794 r. finansowała uposażenie oraz uzbrojenie szlachty podlaskiej i wysyłała do szpitali powstańców opatrunki i lekarstwa. Po upadku insurekcji, jeszcze do 1800 r. utrzymywała kontakty z tajnymi organizacjami konspiracyjnymi w kraju i na emigracji.

Księżna odziedziczyła po rodzicach i mężu znaczne majątki ziemskie, które razem obejmowały 11 miast i miasteczek, 107 wsi i 24 folwarki, w tym klucze – kocki, siemiatycki i wysoki na Podlasiu i na Lubelszczyźnie, a także dobra wołyńskie czy podolskie. Głównym plenipotentem dóbr podlaskich był Henryk Kajetan Graybner, mieszczanin wywodzący się z Saksonii, były emerytowany kapitan w regimencie piechoty hetmana wielkiego koronnego, który za dawne zasługi wojskowe i cywilne przywilejem z 22 II 1791 r. został dopuszczony do herbu Lis i otrzymał akt nobilitacji.

W Kocku Jabłonowska dokonała znacznej przebudowy miasta, wyznaczając tereny pod zabudowę między drogą radzyńską, rezydencją magnacką oraz stawem zwanym Papiernią. Na polecenie księżnej, utworzono nowe działki i wytyczono siatkę ulic, stare domki i stodoły usunięto, po czym wzniesiono tu nowe domy wokół rynku o wymiarach 120 x 112 m o murowanej zabudowie. W latach 1779-1782 zbudowano także monumentalny ratusz miejski z wieżą i klasycystyczny kościół parafialny, z dwoma dzwoniczami, ich projektantem był Szymon Bogumił Zug (1733-1807), znany i ceniony architekt polskiego Oświecenia.

W tych samym latach dokonał on również przebudowy pałacu kockiego, który został wzniesiony na miejscu dawnego zamku rodu Firlejów, położonego na zboczu rzeki Tyśmienicy,

w pobliżu jej ujścia do Wieprza, wokół cieków oraz bagien, a także wspaniałego ogrodu włoskiego. Dzięki księżnej Kock uzyskał wspaniały klasycystyczny pałac – przez reprezentacyjną bramę wjeżdża się aleją lipową na dziedziniec gospodarczy (zabudowania stajni i czworaków), a dalej przez most nad fosą na główny dziedziniec, gdzie znajduje się budynek pałacowy, z dwoma bocznymi oficynami. Za pałacem zbudowano murowany taras widokowy – z widokiem na dolinę Wieprza – dalej schody prowadzące do salonu usytuowanego wśród rozległego ogrodu.

Pałac stanowił główny element magnackiej rezydencji pałacowo - ogrodowej, bowiem księżna stworzyła tu również „malowniczy ogród z sielankową chatą wiejską krytą słomą nad rozlewiskami wodnymi”. Składał się z dwóch części – górnej i dolnej, z budynkami ogrodniczymi, ptaszarniami, także oranżeriami i warzywniakami, o charakterze symetrycznym, gdzie dominowały wspaniałe klomby z kwiatów i „drzewa rzadkie”. Ogrodnicy księżnej hodowali tutaj 590 gatunków roślin i owoców, m.in. pomarańcze i ananasy, ale również krzewy i drzewa pochodzące z Ameryki Północnej. Projektantem ogrodu był także Szymon Bogumił Zug, który wspólnie z Jabłonowską wprowadził tutaj nieznane dotychczas szklarnie i inspekty, ogrzewane węglem drzewnym.

W kockim pałacu funkcjonował, zorganizowany przez Jabłonowską, gabinet ze zbiorom zakonserwowanych i zasuszonych roślin, umiejętnie zbieranych przez jej poddanych w majątkach ziemskich. Jedna z nieznanych dotychczas roślin uzyskała, dzięki wstawiennictwu członków Akademii Rzymskiej, nazwę od nazwiska księżnej.

W drugiej połowie XVIII w. Kock stał się główną i reprezentacyjną rezydencją Jabłonowskiej, którą odwiedzali tutaj osobistości świata politycznego, zatem w 1780 r. cesarz Austrii Józef II, zaś w 1782 r. książę Paweł z żoną Dorotą, następca tronu carskiego. W pałacu kockim często bywała także ówczesna polska „śmietanka intelektualna i towarzyska”, m.in. Ignacy Krasicki, Adam Naruszewicz, Hugo Kołłątaj, Franciszek Trembecki i Franciszek Karpiński.

W związku z pracami budowlanymi Jabłonowska uruchomiła w Kocku nową cegielnię, której produkcja w latach 1778 -1782 wyniosła ponad 375 tysięcy sztuk cegieł, a ponadto sprowadzała materiały budowlane z okolicy, m.in. z kluczy siemiatyckiego i wysokiego.

W Siemiatyczach na polecenie księżnej przebudowano miasto i istniejący tu pałac w stylu klasycystycznym, a ten ostatni wzniesiono frontem do miasta, z dwoma oficynami i z dziedzińcem paradnym. Prowadziła doń ozdobna brama z dwoma sfinksami, usytuowana na osi pałacu, z aleją kasztanowcową, która następnie wiodła na rynek miejski – z ratuszem ozdobionym wieżą zegarową. Główna aleja wychodziła po drugiej stronie pałacu, przecinając ogród i drogę prowadzącą do zabudowań folwarcznych ulokowanych na wzgórzu w okolicy miejscowych stawów. Obok pałacu znajdował się symetryczny ogród, gdzie zasadzono rzędy kasztanowców, grabów i lip, a wokół wykopano specjalne ciek wodny i trzy kanały, otaczające główne założenie parkowe. Na wschód od pałacu księżna pobudowała murowaną oranżerię, otoczoną sadami, które były położone na specjalnych tarasach i podzielone alejami. Projektantem był także Szymon Bogumił Zug, który ukończył prace budowlane około 1777 r. i który umiejętnie wykorzystał miejscowe warunki naturalne – wzniesienia nad doliną rzeki Kamionki.

W 1797 r. znaczna część miasta została spalona, a wspomniany już architekt zaplanował zbudowanie nowych Siemiatycz opartych na wzorach rzymskiego miasta antycznego – wprawdzie do 1800 r. zbudowano jedynie część domów (tzw. Nowe Miasto), ale projektant umiejętnie połączył je ze Starym Rynkiem i z rezydencją magnacką Jabłonowskiej.

W 1783 r. Jabłonowska utworzyła w Siemiatyczach instytut położniczy, który posiadał charakter szkoły dla młodych dziewcząt, prowadzonej przez lekarzy księżnej Anny – absolwentki praktykowały w jej majątkach i doksztalały się w „nauce babienia”, pobierając

stałe także uposażenie. Instytucje społeczne uzupełniały dom miłosierdzia dla starców i dom dla umarłych, a ponadto kasy pożyczkowe oraz magazyny publiczne. Interesującą próbą upowszechniania kultury fizycznej wśród młodzieży były - „place młodzieńskie” czyli połączenie sportu i przyrody, gdyż każde z małżeństw miał nadto obowiązek posadzenia dziesięciu drzew owocowych lub wierzb i ich staranne pielęgnowanie.

W pałacu siemiatyckim Jabłonowska utworzyła bogatą bibliotekę i „gabinet historii naturalnej”, którym opiekowali się Henryk Graybner i Renata Gralath. Gabinet dysponował znakomitymi zbiorami botanicznymi oraz zoologicznymi i mineralogicznymi, m.in. zakupionymi przez Jabłonowską podczas licznych podróży po Europie zachodniej, ale także zebranymi w jej majątkach. Podziw współczesnych budziła zwłaszcza „sala fizyczna”, a także kolekcja pamiątek historycznych, broni, modeli, sprzętów i narzędzi, głównie rolniczych, medali i monet oraz biżuterii. Spoczywały one w specjalnie wykonanych szafach, lecz również w odpowiednich magazynach, budząc podziw zwiedzających.

Wielokrotnie korzystał z nich ksiądz Krzysztof Kluk, który to dzięki wsparciu finansowemu Jabłonowskiej opracował dzieła przyrodnicze, m.in. podręcznik botaniki jego autorstwa służył w szkołach Komisji Edukacji Narodowej. Tenże Krzysztof Kluk wspomagał zbiory książecznej znakomitymi darami, np. bogatym zielnikiem, a ich wieloletnia współpraca miała odzwierciedlenia w jej pracach i publikacjach.

W 1791 r. księżna zamierzała ofiarować kolekcję na wzmocnienie obronności Rzeczypospolitej, ale Sejm Wielki nie przyjął darowizny, co spotkało się z jej gniewem. Po śmierci Anny wnukowie męża sprzedali zbiory siemiatyckie, za pośrednictwem hrabiego Stanisława Sołtyka, za 50 tysięcy dukatów, carowi Aleksandrowi I, o czym świadczą dokumenty, z sierpnia 1801 r., zachowane w Archiwum Rosyjskiej Akademii Nauk w Sankt Petersburgu. Podczas pożaru Moskwy w 1812 r. znacząca część kolekcji uległa zniszczeniu, ocalały tylko medale, monety, srebro, brązy i część biżuterii – medale z Siemiatycz są obecnie prezentowane w zbiorach Narodowego Muzeum Sztuk Pięknych im. A. S. Puszkina w Moskwie.

Siemiatycka biblioteka niestety nie zachowała się (tylko dwa – trzy tomy), ale jej katalog (z 1803 r.) prezentuje bogaty zasób książek naukowych, obejmujący 3 400 tytułów. Pogrupowany był on w trzech działach (nauk przyrodniczych, humanistycznych i religijnych), gdzie głównie dominowały te drugie, w języku francuskim, z XVII w. Bogaty był zbiór rycin i rysunków z dziedziny przyrody i architektury. Ten dział dorobku ks. Jabłonowskiej uzupełniała, utworzona w 1778 r., drukarnia, publikująca prace książecznej Anny Pauliny i podręczniki dla miejscowych szkół.

W Wysokiem (Lubelskim), z polecenia księżnej Anny Pauliny, odbudowano i zmodernizowano miejscowy zamek, wzniesiono szpital i przytułek, a ponadto browar, gorzelnię, cegielnię, wiatrak i wapniarnię oraz smolarnię, zaś w 1800 r., więc tuż przed jej śmiercią rozpoczęto budowę kościoła parafialnego oraz lokalnej karczmy, które zostały ukończone już po 1801 r.

Podczas 35-36 lat zarządzania majątkami księżna Jabłonowska zmierzała do skutecznego uporządkowania ustroju społecznego i ekonomicznego w swych miastach i wsiach. Według jej rozporządzeń na czele miasta stał komendant, który to odpowiadał gubernatorowi w kluczach wiejskich – obydwaj urzędnicy otrzymali od księżnej szczegółowy zakres swych kompetencji, pośrednicząc między nią a jej poddanymi i wypełniając jej polecenia. Samorząd w miastach opierał się na zasadach prawa magdeburskiego, a zatem oprócz landwójtów i burmistrzów funkcjonowali ławnicy, pisarze, kasjerzy, starsi rzemieślników, „wachmistrze dobrego porządku” i pracownicy miejscy, np. cyrulicy, położne, kominiarze i strażacy. Osobne rozporządzenia księżna poświęciła składom i kompetencjom sądów miejskich. Uporządkowała także prawa własnościowe, obowiązki mieszkańców miast, kwestie finansowe, sprawy wyznaniowe, dalej prawa i obowiązki ludności żydowskiej, ochronę

przeciwpożarową, a ponadto kwestie dotyczące rozwoju rzemiosła i handlu oraz instytucji dobroczynnych i opiekuńczych działających w jej miastach i majątkach.

Wobec poddanych chłopów uregulowała ich powinności obowiązki dworskie i obciążenia pańszczyźniane, chociaż tych ostatnich nie zlikwidowała, a także zabezpieczyła im prawo do ziemi na zasadzie 50-letniej dzierżawy – wkrótce przyniosło to znaczne zainteresowanie wśród ówczesnych elit, chociaż część historyków nadal uważa społeczne reformy księżnej za połowiczne.

Olbrzymie długi finansowe oraz zniszczenia wojenne „zachwiały podstawami ekonomicznymi dóbr księżnej”, która w latach 90-tych XVIII w. znalazła się w bardzo trudnej sytuacji finansowej, a pogorszyła ją również pożyczka z banku holenderskiego, który ostatecznie przejął jej wierzycelności finansowe. Zatem księżna opuściła Kock i zamieszkała w Ostrogu, następnie w Klemensowie, a później także w Ostrogu, gdzie zapewne zmarła 7 II 1800 r. Jednak kilka ? jej listów pochodzi jeszcze z 1801 r., co raczej wskazuje na jej zgon 8 III – sama księżna została pochowana w kościele parafialnym w Ostrogu.

Jabłonowska zostawiła nie tylko olbrzymią korespondencję, ale także bogatą spuściznę pisarską – a w tym kilka prac o treści ekonomicznej. Już w 1776 r. opublikowała *Księgę dla Dwornika Folwarku Skromowskiego*” (istnieje także jej tłumaczenie na język niemiecki z 1777 r.), nadto *Ustawy powszechne dla dóbr moich rządców*, t. 1-7, Siemiatycze 1783-1785, dalej *Porządek robót miesięcznych ogrodnika...*, Siemiatycze 1786 oraz *Tabełę użytków różnych drzew...*, Siemiatycze 1786 – wznawiane w drukarniach warszawskich. W 1786 r. w Siemiatyczach ukazało się polskie tłumaczenie traktatu *Physologia albo krótko zebrane lekcje elementarne o naturze i właściwościach duszy*, który to miał formę rozmów na temat relacji między duszą a ciałem.

W Ciechanowcu, Kocku i w Siemiatyczach znajduje się kilkanaście instytucji i placówek, które przyjęły księżną za swoją patronkę. W Siemiatyczach także znajduje się mosiężny, stojący, pomnik Jabłonowskiej z 2014 r., jednakże po wspaniałym pałacu spalonym przez wojska carskie w 1863 r. pozostały tylko szczątki – mur ogrodzeniowy i dwa sfinksy.

Wójcik Z., *Materiały do bibliografii przedmiotowej Anny z Sapiehów Jabłonowskiej*, [w:] *Jabłonowscy. W kraju i poza jego granicami*, red. **N. D. Tomaszewski**, Ciechanowiec 2015, s.127-45; *Polski Słownik Biograficzny*, t. X, Wr.-W.-Kr.1962-1964 (**Berger-Mayerowa J.**); **Wójcik Z.**, *Anna Paulina Jabłonowska i Siemiatycze w drugiej połowie XVIII w. w pracach historyków z lat 1936 -1999*, [w:] *Księżna Anna z Sapiehów Jabłonowska (1728-1800). W 200. rocznicę zgonu*, red. **A. Wolk** i **Z. Wójcik**, Siemiatycze 2001, s. 278-303; Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD), Archiwum Królestwa Polskiego nr 262 k.371-376v; AGAD, Archiwum Radziwiłłów dział V nr 5692; Archiwum Państwowe w Białymstoku (APB), Kamera Wojenna i Domen nr 155a, nr 2938a, nr 2957a, nr 3268; APB, Teki Glinki, nr 97 s. 29, nr 315 s. 268, nr 316 s.56, 58, nr 419a s. 29-32, 59; Archiwum Państwowe w Lublinie, Archiwum Szlubowskich nr 81; Archiwum Archidiecezjalne Lublin, Rep. 60 nr A 104; Biblioteka Książąt Czartoryskich Kraków nr 345, 413, 665, 666, 697, 699, 727, 732, 760, 763, 792, 836, 845, 922, 941, 942, 943, 948, 1136, 1153, 1154, 1156, 1160, 1170, 1173, 1508 (A. P. Jabłonowska, Ustawy dla mego rządcy, ok. 1786), nr 3852; Biblioteka Jagiellońska nr 6147, 6567; Biblioteka Polskiej Akademii Umiejętności-Polskiej Akademii Nauk w Krakowie nr 1145, 2077; Biblioteka Zakładu Naukowego im. Ossolińskich Wrocław nr 7,10, 13, 14, 15, 17, 19, 48, 54, 56, 87, 90, 114,170, 189, 195, 3705 III (A. P. Jabłonowska, Księga ekonomiczna na trzy części podzielona, około 1786), 5429 III, 5772 II; Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego Lublin nr 1776; Biblioteka Narodowa, Dział Rękopisów nr 2993, 2994; Naukowa Biblioteka NAN Ukrainy Lwów, fond 103 (Archiwum Sapiehów) opis 1 nr 24, 25, 30, 31, 32, fond 452 opis 1 nr 34.

Marek WAGNER*

* Wydział Humanistyczny UPH w Siedlcach; marek.wagner@uph.edu.pl